

Isoladora SA (1926-1986)

El 1926, al moment de dissoldre's la societat Olivé, Aguyé y Compañía, neix Isoladora de la mà dels germans Manuel, José M. i Francisco Olivé Dausà, i molts altres accionistes representants de la societat benestant cassanenca i interessats en la modernitat que representa el nou producte de suro per a aïllament en aquell moment. Així, trobem en l'accionariat inicial: Adelina de Azúa, viuda de Trinchera; Josefa Garcia Anglada, germana de mossèn Gabriel Garcia; els banquers Domingo Bosch Codolà i Francisco Codolà Olivé; Pere Boada Martí, de cal Filipinos; Teresa Riera, de Barcelona; Josefa Riera, de Breda; Esteve Barceló, Antonio Domingo, Miquel Gaudol, entre altres. Inicialment les instal·lacions de l'empresa estaven situades al carrer Barraquetes, 29, mentre que el despatx era al carrer Indústria 10, i després es van traslladar a la zona del Gurugú, al sud de Cassà.

El seu objecte social era la compra, venda i transformació de tota classe de materials forestals, que en la realitat se centra en la fabricació de suro negre i també parquet de suro, suro de decoració per a parets i posteriorment creen una secció al carrer travessera Passeig Vilaret de barra "botifarres de suro" per a discos destinats als taps de corona de cerveses i refrescos i també per a mànecs per al cava i taps de suro aglomerat.

La crisi econòmica iniciada el 1982 i la posterior entrada d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea, amb l'alliberació dels mercats en favor dels productes portuguesos, són el cop de gràcia que provoca el tancament de la fàbrica la primavera de 1986.

Plaques d'aglomerat negre al partí d'una fàbrica (AMCS. Col·l. Joan Bernà)

Els quatre "mascarins" de Cassà

El 1880 l'empresa alemanya Grünzweig & Hartmann, de Ludwigshafe, ja inventa i patenta un suro aglomerat amb additius minerals, que anomenen suro-pedra o suro-aglomerat de composició, que apliquen a les cambres frigorífiques. Aquesta patent va ser comprada per l'americana Armstrong Cork Co. de Pittsburgh, Pennsilvània, el 1900.

Però l'origen del suro negre o aglomerat expandit l'hem de buscar en un descobriment casual de John Smith a Nova York el 1890, "quan una funda cilíndrica de lona repleta de suro granulat comprimit (o sigui, un salvavides) situada per descuit sobre les cendres calentes d'un fogó fou descoberta torrada, compacta i expandida en la volumetria"; havia nascut el suro negre. Smith patenta l'invent als EUA, Anglaterra, França i Alemanya.

Aquesta patent d'aglomeració per cuita fou adquirida el 1893 per Stone & Duryée, que va muntar una fàbrica a Brooklyn, Nova York. Posteriorment també és adquirida per Armstrong, que passa a ser el primer fabricant d'aglomerat de suro del món.

El govern americà constata que aquest material es comporta millor per mantenir el fred que no pas per preservar l'escalfor i això fa que s'apliqui massivament a la indústria frigorífica. No és estrany, doncs, que el Departament Forestal dels EUA catalogui el suro com a material estratègic essencial per al país.

A casa nostra la fabricació de suro negre apareix com una oportunitat de negoci per la demanda de les firmes comercials americanes; la demanda era molt superior a l'oferta, el 1913 amb Miquel, Vincke & Meyer, després Manufacturas del Corcho, S.A. de Palafrugell. A Cassà, la primera constància la tenim amb la societat Olivé, Aguyé y Compañía, fundada el 1922 i dissolta quatre anys més tard per la incapacitat de Ramon Aguyé.

Aquesta circumstància fa que el 1926 es constitueixin Isoladora, S.A. i Reliable, S.A., el 1929 Garriga y Puig, i molt més tard, el 1964, Germans Bernà, les quatre empreses especialitzades en suro aïllant negre.

Germans Bernà, S.L. (1964-2009)

La història comença amb el pare de Joan Bernà Beyras (1928) i Lluís Bernà Beyras (1932), Joan Bernà Martínez (1889-1961), que fabrica taps al carrer Indústria 16, en el mateix lloc on hi havia hagut la fàbrica Batet i Serra. El 1947 traslladen la fabricació a les antigues instal·lacions de la fàbrica Barnés, a la carretera Provincial, 36, on fabriquen taps i llana de suro.

El 1964 els germans Bernà comencen la construcció d'una fàbrica al carrer del Remei, primer per produir granulat de suro que exportaven a França i també suro aglomerat negre per a aïllament a partir de 1968.

Cal remarcar que en Joan és regidor a la legislatura de 1983 i en Lluís el 83 i el 87, tots dos molt integrats a la Junta del Centre Recreatiu i al Patronat La Salle.

Les seves vendes se centren en els països europeus, principalment França, Bèlgica, Suïssa, Rússia i Itàlia. El tancament d'Isoladora, Garriga y Puig i Reliable fa que als anys 90 del segle passat tinguin un fort increment de producció, arribant a fabricar uns 160 m3 d'aglomerat diaris.

El canvi de tendències en els aïllaments de suro negre, substituïts per aïllaments sintètics, la forta normativa en matèria ambiental a Catalunya, la competència portuguesa i altres circumstàncies fan que el tancament sigui irremediable, fet que es produeix el 2009.

El pati de la fàbrica de Can Bernà (AMCS. Col·l. Joan Bernà)

Treballadors al Reliable (AMCS. L'Abans Cassà. Fons: Joan Torrent)

Reliable Cork Company, S.A. (1926-1996)

El 1958 Joaquim Jubert Figueras (Cassà, 1935-Buenos Aires, 2001), com a directiu de Reliable Cork, inaugura a Algesires una fàbrica de suro negre (aïllament de suro aglomerat per expansió). En aquests anys el grup Reliable tenia en funcionament la fàbrica mare de Cassà, oberta el 1926, i la de Portugal, Sopac (Sociedade Portuguesa de Aglomerados de Cortiça Lda.), que funcionava des de 1943. Aquestes circumstàncies fan que en el període comprès entre 1960 i 1970 Reliable formi el conglomerat industrial més important a escala mundial en la fabricació d'aïllaments industrials de suro per al sector frigorífic. Les empreses de transport de carn dels EUA, el Regne Unit i Amèrica del Sud són els seus mercats més importants, sense menystenir les vendes a Europa i l'Extrem Orient. El seu pare, Joaquim Jubert Carbó (1896-1959), havia creat l'empresa el 1926 juntament amb Joaquim Presas, Miquel Botanch i la família Duran.

El 1959 Joaquim Jubert Figueras agafa la direcció del grup i el porta al més alt nivell mundial de vendes d'aïllaments industrials de suro, fins a la davallada provocada pels aïllaments sintètics, que deixen l'aplicació del suro com a element residual. L'empresa tanca les portes definitivament el 1996; anteriorment ja havia tancat la fàbrica d'Algesires i el 1995 va vendre Sopac al grup portuguès Amorim. Joaquim Jubert Figueras va promoure el 1954 a Portugal la creació d'Isola (agrupació de tots els fabricants de suro negre portuguès), també va ser fundador i president d'Aecork (Associació d'Empresaris Sursers de Catalunya) i Celiège (Confederació Europea del Suro).

Garriga y Puig SA (1929-1984)

C'an Damià era el nom amb el qual era coneguda l'empresa Garriga y Puig, S.A. Els socis fundadors varen ser Damià de Garriga Bota (1905-1988) i Ricard de Puig Riera (1905-1993). El 1926 es queden sense feina pel tancament d'Olivé, Aguyé y Compañía; en aquestes circumstàncies, i trobant-se tots dos asseguts a la voreira del carrer (textualment), decideixen muntar la seva pròpia empresa partint del no-res. Anys més tard ja tenen el projecte en marxa en uns terrenys a la carretera de la Bisbal; la Guerra Civil endarrereix el projecte, que tira endavant.

La forta personalitat dels dos socis queda palesa en la seva participació a la vida política i sindical (sindicat vertical) del moment: Damià de Garriga

és regidor de l'Ajuntament de Cassà pel "Tercio corporativo" de 1954 a 1960 i Ricard de Puig ho és pel "Tercio familiar" de 1966 a 1973. De Garriga era el representant surer català a Madrid a la Junta Econòmica Nacional del Sindicato de Madera y Corcho.

La màxima expansió en la venda d'aïllaments la tenen entre els anys 60 i 70, bàsicament en els mercats anglesos, americans i canadencs. Tan gran és aquesta expansió que obren fàbrica a Algesires per fabricar suro negre i a València per produir poliestirens expandits; aquest nou enfocament de la producció és l'origen de Poliu-retanos, S.A. i Plastisol, S.L.

La competència portuguesa en l'àmbit de l'aïllament amb suro fa que a partir dels 80 entrin en recessió, i totes aquestes circumstàncies provoquen el tancament el 1984.

Grup d'operaris i operàries del Reliable, a mitjans del segle XX (AMCS. L'Abans Cassà. Fons: Joan Torrent)

> L'AVENTURA AMERICANA

La Universitat de Davis, a Califòrnia, als anys 40 del segle passat fa una plantació experimental de 10 hectàrees de suros que avui dia roman sense explotar donat que ha desaparegut la prioritat com a matèria primera imprescindible; aquests mateixos anys els botànics nord-americans tenien un estudi de 1.500 possibles ubicacions per plantar suros en sòl americà.

Per fer-nos una idea de la magnitud i importància del suro negre en el transport frigorífic del segle XX, als EUA hi havia 500.000 vagons de tren aïllats amb aquest tipus de suro per fer el transport de carn des de Chicago fins a la costa oest i est del país. I tots els vaixells de transport d'aliments congelats des d'Austràlia a Anglaterra tenien el suro negre com a aïllament.

> LA XIFRA 360m³

Carregant un camió de suro negre (AMCS. Col·l. Joan Bernà)

Als anys 80 es produïen diàriament a Cassà 360 m³ de suro negre, que equivalen a emplenar totalment cada 15 dies el volum de la nau gòtica de l'església de Cassà. Això a l'any representaria 25 naus o, el que és el mateix, 50 piscines olímpiques.

DESCOBRIM CASSÀ

GREC > GRUP DE RECERCA I ESTUDIS CASSANENCS

NÚMERO 17 / EQUIP DE REDACCIÓ: Grup de Recerca i Estudis Cassanencs / COORDINACIÓ DEL NÚMERO: Eduard Mestres / MAQUETACIÓ: J. C. Codolà / Revisió lingüística: Carme Xifre / COL·LABORACIÓ: Editora Cassanenca i Editorial Gavarres / IMPRESSIÓ: Ducform.

> POLS, FUM, VOLVES, AIGUA, SOROLL

El suro negre, que a mitjan segle XIX era una modernitat, a la segona meitat del XX el seu procés de fabricació era una font contaminant del medi natural. Desgraciadament la impossibilitat de transformació, per l'alt cost que representava, provoca el tancament de les empreses d'aglomerat catalanes, en benefici d'altres zones sense tanta sensibilitat pel medi ambient o amb menys normatives pel respecte a la natura. La sensibilitat ciutadana s'accentua a primers dels anys 90; només cal repassar l'hemeroteca de 1990: "Cassà és una de les quatre zones de Catalunya amb més pol·lució atmosfèrica", "Dos-cents cinquanta veïns de Cassà culpen una empresa surera de contaminar el poble", "La contaminació causa la major part de les malalties respiratòries a Sarrià i Cassà". Així els principals focus de contaminació són:

Pols: Es troba en el primer pas, la trituració de les pannes de suro per fer el granulat; en aquest procés es genera una gran quantitat de pols que, si no es filtra molt bé, queda en suspensió a l'aire.

Fum: En injectar a l'autoclau vapor d'aigua a 400° es genera un fum residual que si és blanc només és aigua evaporada, però si és negre implica que té contaminants afegits.

Volves: Es troben en suspensió en el fum comentat, són parts de la combustió del suro de mida micro, però que en dipositar-se embruten la superfície d'aterratge. Per evitar això s'han de posar uns filtres consistents en unes cortines d'aigua que fan decantar aquestes micropartícules.

Aigua tenyida: Dintre l'autoclau la condensació provoca un sobrant d'aigua que queda tenyida de negre pels tanins/resines del suro. Si no es depura adequadament, aquesta aigua contamina les capes freàtiques.

Soroll: Tota la maquinària que intervé en aquest procés és de grans dimensions, consegüentment tots els seus rodaments, engranatges, aspiracions provoquen una gran contaminació acústica.

Treballant en l'extinció d'un incendi a l'Isoladora, el 1982. Foto: X. Codolà

PER SABER-NE MÉS:

Industrials i tapers (del segle XVIII al XX) de Joaquim Alvarado, Col·lecció Manuel Tolosà. Ajuntament de Cassà, 2005.

La Contribució Catalana al desenvolupament de la Indústria Surera Portuguesa de Pere Sala i Jordi Nadal, Col·lecció Referents, 3 Generalitat Catalunya, 2010.

Historia del Gremio Corchero de Ramiro Medir, Editorial Alhambra, 1952.

El Suro. Què és. Per què serveix de Pere Pla Casadevall, Universitat Politècnica de Barcelona, 1976.

Cassà, indústries del suro, de GREC; Plecs, 10, 2a època; Ajuntament de Cassà, 2005.

Més informació a: www.cassa.cat/arxiu i www.greccassa.cat

DESCOBRIM CASSÀ

GREC > GRUP DE RECERCA I ESTUDIS CASSANENCS

Juny de 2021 **17** COORDINACIÓ: Arxiu Municipal de Cassà de la Selva

Vista aèria de Cassà amb la fàbrica Reliàble en primer terme. (ICGC. SACE. Autor: Carles Rodríguez Escalona)

Els mascarins

El suro negre - l'aglomerat expandit

Aquells a qui se'ls coneixia com "els mascarins", perquè sortien de la fàbrica plens d'una fina pols negra que els emmascarava, representaven aquella indústria que fou tan pròspera a Cassà i que tants anys de bonança va proporcionar a la vila: la del suro aglomerat negre. Des del seu descobriment casual al 1890, va ser una indústria pionera en la producció d'un aïllament natural i ecològic, fabricat sense additius químics, però paradoxalment, no va ser capaç de trobar prou aviat un mètode de fabricació que no contribuís a la pol·lució atmosfèrica. Tot i que el sector va promoure la recerca d'un sistema més adequat, no ha estat fins aquests

darrers anys que s'han posat a punt mètodes de producció més nets.

Malauradament, la pressió pels perjudicis que provocava per contaminació ambiental i l'aparició dels aïllaments sintètics causaren la seva "quasi" desaparició al nostre entorn, quedant només la fabricació a Portugal que ha reprès amb força aquests darrers anys.

Ara que comencem a ser més conscients de la importància de tenir cura del nostre planeta i del medi ambient, potser trobarem a faltar ser productors d'aquest ja considerat "material del segle XXI".

Daniela Jubert di Montaperto